

AHMET KEMAL
GÜMÜŞ**

16. Asır Divan Şairi Kâdirî ve Gazelleri*

16th Century Divan Poet Kâdirî and Ghazals

Ö Z E T

Bazı divan şairleri şürlerini derleyip divan haline getirememişlerdir. Bu şairlerin isimleri, memleketleri, meslekleri vb. bilgiler tezkireler ve mecmualar sayesinde bilinir, şürleri de bu kaynaklar vastası ile günümüze ulaşır. On altıncı asır divan şairlerinden, tezkire yazarlarının kendisinden övgüyle bahsettikleri Kâdirî'nin de şürlerini derlediği bir divanı bulunmamaktadır. Bu çalışmada Ankara Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 8855/4 numarada kayıtlı bir mecmuanın 127, 128 ve 129. varaklarında yer alan "Çazeliyyât-ı Kâdirî" başlıklı gazeller ve Kâdirî'nin muhtelif mecmualarda tespit edilen gazelleri bir araya getirildi. Bu gazellerin tenkitli metinleri verildi ve günümüz Türkçesi ile çevirileri yapıldı. Tezkirelerde ve başlıklarında biyografik bilgiler bulunan nazire mecmualarında Kâdirî'nin hayatı ve edebi şahsiyeti hakkında verilen bilgiler derlendi.

27 gazeli tespit edilen Kâdirî'nin mecmualarda yer alan gazellerinden 8'i zemin şürdir. Zemin şürlerine toplamda 103 nazire yazılmıştır. Çalışmada gazellerin günümüz Türkçesi'ne çevirilerinden önce zemin şür ya da nazire olduğu bilgisi verildi. Kâdirî'nin nazirelerinin altına hangi şairi tanzir ettiği ve tanzir ettiği gazelin matla beyti; zemin şürlerinin altına ise o şüre yazılan nazire adedi ve nazirelerin şairlerinin adı yazıldı. Böylece Kâdirî'nin gazelleri okunurken hangi şairlere öykündüğü ya da kimleri etkilediği de görülecektir. Gazellerin dipnotlardaki başlıklarına gazel yazmada yer alıyorsa gazelin yazmada bulunduğu yer, mecmualardan tespit ediliyorsa gazelin mecmuadaki numarası yazıldı. Mecmualarda Kâdirî'nin gazellerinden önce verilen adı, mesleği, yaşadığı dönem gibi bilgiler dipnotta çeviri yazı ile yazıldı.

ABSTRACT

Some divan poets could not compile their poems and convert them into divan. These poets' names, countries, professions, etc. are known thanks to tazhkira and mecmuas, and their poems reach today through these sources. The sixteenth-century divan poet, Kâdirî, whom tazhkira writers talked about him with praise, does not have a divan that compiles his poems. In this study, the ghazals titled "Çazeliyyât-ı Kâdirî" on pages 127, 128 and 129 of a mecmua registered in Ankara National Library Manuscripts Collection 06 Mil Yz A 8855/4 and -ghazals of Kâdirî in other mecmuas were brought together. Critical texts of these ghazals were given and prose translations were made. Information about the life and literary personality of Kâdirî was compiled in the Nazirah magazines, which contain biographical information in the titles.

Kâdirî, whose 27 ghazals were identified, only 8 of them are substratum poems. 103 nazirah were written to his substratum poems. In this study, it was informed if the poems are ghazals or substratum poems before their translation into contemporary Turkish. Under the Kâdirî's nazirah, it was written which poet he emulates, the last couplet of the ghazal he emulates to, and under his substratum poems, the number of the nazirah written for his poems and names of the poets of nazirah were written. Thus, while reading the ghazals of Kâdirî, it will be seen that which poets he emulates or which poets emulate him. In the headings of the footnotes of ghazals, the place was written if the ghazal was found in the writing, or if it was identified from the mecmuas, the number of the ghazal in the mecmua was written. Information given such as his name, occupation and the period he lived before the ghazals of Kâdirî in the mecmuas were written in the footnote in transcriptions.

* Makalenin Geliş Tarihi: 9.03.2020/ Kabul Tarihi: 10.05.2020.

Kâdirî'nin gazellerinin olduğu yazmadan beni haberdar ederek bu çalışmanın ortaya çıkmasına katkı sağlayan kıymetli hocam Prof. Dr. Ömer ZÜLFE'ye teşekkür ederim.

** Dr., Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, (ahmetkemalgumus@gmail.com), Orcid Id: 0000-0002-1855-2319.

ANAHTAR KELİMELER

Kādîrî, 16. yüzyıl, Eski Türk Edebiyatı, Gazel, Nazire, 06 Mil Yz A 8855/4.

KEYWORDS

Kadiri, 16th century, Old Turkish Literature, Ghazal, Nazire, 06 Mil Yz A 8855/4

Hayatı

Genç yaşta vefat ettiği için divan oluşturacak kadar şiir yazmaya ömrü yetmeyen Kādîrî'nin hayatı hakkında tezkirelerde verilen bilgiler muhtelifdir. Beyânî tezkiresi ve Kınalızâde Hasan Çelebi'nin *Tezkiretü's-Şu'arâ*'sında Kādîrî'nin Ispartalı ve adının da Abdülkâdir olduğu yazarken (Sungurhan 2017a: 157; Sungurhan 2017b: 691), Laţîfî'nin *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabşiratü'n-Nuzamâ*'sında ve Gelibolulu Muştafa 'Âlî'nin kaleme aldığı *Künhü'l-Ahbâr*'in tezkire kısmında adına dair bir bilgi yoktur, Edirneli olduğu yazmaktadır (Canım 2018: 425; İsen 2017: 81). Yine Edirneli olduğunu söyleyen Sehî Bey'in *Heşt Bihîşt*'inde, Kādîrî'nin adı İsâ Fakîhoğlu diye kayıtlıdır (İpekten vd. 2017: 116). Bütün bu tezkirelerde ortak olan bilgi ise Kādîrî'nin Sulţân II. Bâyezid [ö. 1512] zamanında Edirne'de müderris olduğu ve muhtelif beldelerde kadılık yaptığıdır. Bu bilgi nazire mecmualarında da tekrar etmektedir (Gıynas 2017: 594; Samancı 2013: 280). Bahsedilen kaynakların hiçbirinde doğum ve ölümüne dair net bir tarih bulunmamaktadır. Sulţân II. Bâyezid'in ömrünün sonlarında Kādîrî genç yaşta, kırklı yaşlarının başında ölmüştür (İpekten vd. 2017: 116; Canım 2018: 425). Bu durumda 1512'den kısa bir zaman önce öldüğü, 1470'lerin başında da doğduğu söylenilebilir. Kādîrî'nin İ'nâyetu'llâh adlı, şiirle meşgul olan bir oğlu vardır (Sungurhan 2017b: 736). Hasan Hüsnu Paşa 1031'de kayıtlı *Mecmû'a-i Nezâ'ir*'de ve Eğridirli Hâcî Kemâl'in *Câmî'u'n-Nezâ'ir*'inde Kādîrî'nin babasının defterdâr olduğu bilgisi de yer alır (Samancı 2013: 280; Morkoç 2003: 1001), böyle bir bilgi tezkirelerde yoktur.

Anne, baba, kız ve erkek kardeşlerinin Kādîrî'yi sevdiği kadından ayırıp onu başkası ile evlendirmek istemelerinden sonra, şair halini Sulţân II. Bâyezid'e arz etmiştir (Canım 2018: 425-426):

*èy şehinşâh ki âsitânuñda
cümle-i müşkilât olur münhal*

[=Ey eşiğinde meselelerin tamamı halledilen sultanlar sultanı!]

‘*adl ü dāduñ ihāta kılmışdur*
rub^ç-ı meskūnî ey şeh-i a^çdel

[=Ey sultanların en âdili, adalet ve doğruluğun bütün dünyayı kuşatmıştır.]

ne revādur ki devr-i ‘adliñde
ède mazlūm zūlm ile cedel

[=Senin adaletinin devrinde, mazlumun zulümle mücadele etmesi reva mıdır?]

mānî-i vaşl-ı şem^ç olup miķrāz
per-i pervāneye êriire hālel

[=Makas(ın), muma kavuşmaya engel olup pervanenin kanadına ket vurması (reva mıdır?)]

müstahakk-ı vişāl iken mecnūn
gele mehcūr êde anı nevfel

[=Mecnûn kavuşmaya hak kazanmış iken, Nevfel'in gelip onu ayrı düşürmesi (olacak şey midir?)]

zār-ı ferhāda yār-ı şîrîni
hüküm êderse n'ola şeh-i a^çdel

[=Sultanların en âdili, Şirin/tatlı sevgiliyi Ferhad'ın inlemesine yazarsa/hükmederse şaşılmaz.]

dilerüm devletüñ mü'ebbed ola
‘adl ile ebed muhalled ola

[=Dilerim saltanatın ebedi olsun, adalet ile sonsuza kadar sürsün.]

Edebî Kişiliği

Tezkire yazarları Kâdirî'nin şairliğinden övgü ile bahsederler. Erken yaşta hayatını kaybettiği için şiirlerini divan olarak derleyememiştir. Yavuz Sulţān Selīm'in [ö. 1520] onun şiirlerini okuduğunda çok beğendiği, "Yüce bir tabiat ancak bu kadar olur" dediği rivayet olunur. Şairler arasında benzeri az bulunan bir kimsedir, daha önce ifade edilmemiş fikirleri ve özgün hayalleri vardır. Faziletli bir fıkıh âlimi, müfessir ve muhaddistir (Canım 2018: 425). Arabî ilimlerde ve edebiyatta oldukça bilgili ve marifetlidir. Bursa'ya gittiği bir seferde, Lāmi'î Çelebi

tarafından ağırlanır, şiir meclisinde aralarında bir münakaşa olur. Lâmi'î, Fars edebiyatındaki kapalı manaların ve ince zarif sözlerin Arap edebiyatında olmadığını, bu sebeple Fars edebiyatının daha güzel olduğunu iddia eder. Kâdirî ise bunun tam tersi olduğunu savunur. Bu düşüncesini ispat için de onlardan Farsça şiirler okumalarını ister. Bu şiirlere Arapça nazire söyleyemezse yenilgiyi kabul edeceğini söyler. Nitekim Lâmi'î ve yanındakiler ezberlerindeki Farsça beyitleri okudukça, Kâdirî bu beyitlere derhal Arapça nazire söyler. Öyle bir sanat gösterir ki, Lâmi'î insaf edip Kemâl-Paşazâde'nin bile böyle kudretli olmadığını ifade eder (Canım 2018: 425; Sungurhan 2017a: 158). Sehî Bey Kâdirî'nin şiirde kendine has bir tarzının, parlak hayallerinin ve paha biçilmez güzellikte şiirlerinin olduğunu söyler (İpekten vd. 2017: 116). Nesirde de kudretli olan Kâdirî, Rodos yakınlarında bir beldede kadı iken, Rodos'un fethinin çok mühim ve sultana şart olduğuna dair bir yazı kaleme alır. Bu yazı ilerleyen tarihlerde Yavuz Sulţan Selim'in eline geçtiğinde padişah çok etkilenir, huzuru kaçır ve adanın fethi için önemli çalışmalar yapar. "Eğer bu kadının arzında latif bir nesir ve güzel bir eda olmasaydı, şüphesiz arzını ayaklar altına alırdım." dediği rivayet olunur (Sungurhan 2017b: 692).

Kâdirî, kadılık yapmak istediğinde nişancılık görevinde bulunan Tâcizâde Ca'fer Çelebi [ö. 1512] önce onun kadı olmasına razı gelmemiş, yüce tabiatının kadılığa münasip olmadığını söylemiştir. Daha sonra Kâdirî Arapça bir *Hüccet-i 'Işkıyye* yazmış, bunu okuyan Tâcizâde Ca'fer Çelebi kadılık yapması için gerekli evrakı imzalamış ve istediği yeri ona ihsan etmiştir (Sungurhan 2017b: 692).

Kâdirî'nin az sayıdaki gazelinde karşılaşılan kabakla yüzmeyi öğren- : G. 2/4, baş çek-: G. 6/3, bağı başlı gözü yaşlı: G. 8/5, kılıçlara düş- (yalın kılıca düş-): G. 9/2, yüz suyu dök-: G. 17/2, canı çık-: G. 19/1, parmağını ısır-: G. 20/4, yay as-: G. 22/2, domuzdan kıl kopar-: G. 22/3, şeriatın kestiği parmak acımaz: G. 22/4, vaz gel-: G. 27/1 gibi ifadeler, onun şiirinde meramını anlatırken, söz oyunları yaparken atasözleri ve deyimleri başarı ile kullandığını göstermektedir:

şakalını hasûduñ yolağör kim

toñuzdan aşşidur bir kıl kopardmak

*beni öldür gözün fetvâ vèrürse
acımaz şer' kaṭ' êtdügi barmaḳ (G. 22/3-4)*

"Redd-i matla" denilen, matla beytinin mısralarından birinin makta beytinde tekrar etmesi (İpekten 2009: 18) Kâdirî'de de görülür: '*arz eyleyeli mekteb-i hüsnüñ kitâb-ı haḳḳ* mısrası, 23. gazelde redd-i matla olarak makta beytinde tekrar etmiştir.

Kâdirî, yaşadığı devrin padişahı olan Sulṭân II. Bâyezid'i övdüğü bir gazelinin makta beytinde padişahın adını anarak hem tezkirelerde verilen bilgiyi teyit etmiş, hem de şiirinin konusunu açık bir ifade ile dile getirmiştir:

*şeh bâyezîd eşigine yüz sür ki kâdirî
yüzün süren eşigine gerdün-cenâb olur (G. 15/6)*

Kaynaklarda verilen bilgiler Kâdirî'nin Arabî ilimlere ve edebiyata hakimiyetinin çok iyi olduğunu gösterir. Hem şiirde hem de nesirde padişahların, diğer şairlerin ve tezkire yazarlarının övgüsünü kazanmıştır. Genç yaşta öldüğü için şiirlerini derleyip divan haline getirememiştir. Çeşitli mecmualarda şiirleri bulunan Kâdirî'nin, en fazla şiirinin bulunduğu mecmua olan Pervâne Bey'in *Mecmû'a-i Neẓâ'ir*'inde [Derleniş: 1560-61] yirmi bir gazeli vardır. Bu gazellerden sekizi zemin şiirdir. 'Amrî [ö. 1523], Ḥayretî [ö. 1534], Aḥmed Paşa [ö. 1497], Sehî Bey [ö. 1549], Zâtî [ö. 1546], Bâḳî [ö. 1600], Helâkî [ö. 1572-76], Cem Sulṭân [ö. 1495], Me'âlî [ö. 1535-36], Edirneli Naẓmî [ö. 1559], Muḥibbî [ö. 1566], Lâmi'î Çelebi [ö. 1532], Mesîḥî [ö. 1512], Tâcizâde Ca'fer Çelebi, Mihrî Ḥâtûn [ö. 1514-15], Ḥayâlî Bey [ö. 1557] Kâdirî'nin şiirlerine nazire yazan şairlerden bazılarıdır. Sekiz zemin şiiri toplamda 103 kez tanzir edilmiştir.

Kâdirî'ye ait olduğu tespit edilen yirmi yedi gazelde, yedi farklı vezin kullanılmıştır. Şair, ifadelerini güçlendirip süslerken şiirin dış yapısına da gerekli hassasiyeti göstermiş, farklı kalıpların getirdiği zenginlikleri denemiştir denilebilir. Vezin tercihlerine bakıldığında şairin on bir gazelinde Remel-i müsemmen-i mahzûf (*Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*); altı gazelinde de aruzun kıvrak kalıplarından Muzârî-i müsemmen-i ahreb-i mekfûf-ı mahzûf (*Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün*) kullandığı görülür.

Tenkitli Metin Hakkında

Çalışmaya kaynak teşkil eden Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 8855/4 numarada kayıtlı yazmanın 127, 128 ve 129. sayfalarındaki Ğazeliyyât-ı Kâdirî başlıklı on gazel, metinde MY kısaltması ile verildi. Bu gazellerden üç tanesi taranan mecmualarda yer almamaktadır, bu çalışma ile ilim âlemine tanıtıldı. Kâdirî'nin şiirlerinin bulunduğu mecmualardan Pervâne Bey'in *Mecmû'a-i Nezâ'iri* PM kısaltması ile; Edirneli Nazmî'nin *Mecma'ü'n-Nezâ'ir'i* [Derleniş: 1523] NM kısaltması ile; Süleymâniye Kütüphanesi Hasan Hüsnu Paşa 1031'de kayıtlı *Mecmû'a-i Nezâ'ir* HHP kısaltması ile; Eğridirli Hâcı Kemâl'in *Câmi'u'n-Nezâ'ir'i* HK kısaltması ile; İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler T 2955'te kayıtlı *Câmi'u'n-Nezâ'ir* CN kısaltması ile verildi. Mecmualarda, gazel başlıklarında şair hakkında verilen bilgiler dipnotta çeviriyazı ile gösterildi. Gazellerin tamamının günümüz diline çevirisi yapıldı, çeviriler dipnotlarda beyit sırasına göre yazıldı. Çalışmanın asıl kaynağı olan yazmada, gazeller karışık bir şekilde tertip edilmiştir. Bu sebeple çalışmadaki ilk on gazel yazmada olduğu hal üzerine sıralandı. Yazmada olmayıp mecmualarda yer alan gazeller ise, ilk on gazelden sonra elif be sırası gözetilerek düzenlendi. Kâdirî'nin gazellerinin derlendiği bu çalışmada, gazellerin büyük bir kısmı nazire mecmualarından alındığı için şairin hangi şiirinin zemin, hangi şiirinin nazire olduğu; zemin şiirine kimlerin nazire yazdığı, naziresini kime yazdığı bilgileri dipnotlarda çeviriden önce gösterildi.

Sonuç

Kâdirî'nin, Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 8855/4 numarada kayıtlı mecmuanın 127, 128 ve 129. sayfalarında yer alan "Ğazeliyyât-ı Kâdirî" başlıklı gazelleri ile Pervâne Bey nazire mecmuası, Edirneli Nazmî'nin *Mecma'ü'n-Nezâ'ir'i*, Süleymâniye Kütüphanesi Hasan Hüsnu Paşa 1031'de kayıtlı *Mecmû'a-i Nezâ'ir*, Eğridirli Hâcı Kemâl'in *Câmi'u'n-Nezâ'ir'i* ve İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler T 2955'te kayıtlı *Câmi'u'n-Nezâ'ir*'de yer alan gazelleri derlendi. Bahsedilen yazmada yer alan on gazelin üçü mecmualarda yer almamaktadır, bu çalışma ile gün yüzüne çıkarıldı. Mecmualarda dağınık

halde bulunan Kâdirî'ye ait yirmi dört gazel derlendi, nesre çevirileri yapıldı. Tezkirelerde ve mecmualardaki şiirlerin başlıklarında Kâdirî hakkında verilen bilgilerden hareketle onun edebi şahsiyeti ortaya konulmaya çalışıldı.

Kendisi de şair olan Yavuz Sulţān Selīm'in, Kâdirî'nin şiirleri hakkındaki övgü dolu sözleri ve tezkire yazarlarının tamamının onun şiirde ve nesirde ne kadar kudretli olduğunu söylemeleri, onun edebi yönünü ortaya koymaktadır. Lāmi'î'nin, Arapça'ya ve Arap edebiyatına olan hakimiyeti karşısında Kâdirî'yi devrin büyük âlim ve şairi Kemāl-Paşazāde ile kıyaslaması, onun bu alanda da yetenekli bir kimse olduğunu gösterir.

Elde edilen yazmada ve mecmualarda Kâdirî'ye ait olduğu tespit edilen şiir sayısı yirmi yedidir. Ortaya konulacak yeni çalışmalarda Kâdirî'ye ait farklı gazeller buldukça bu sayının artması beklenmektedir.

1.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ışk mıdur vādi-i cismümde ğavġā eyleyen
milk-i kār u bānı 'aql u fikri yaġmā eyleyen
- görinen mir'āt-ı çeŝmümde cemālũndür hemĩn
hũsnũñi cānā gör sensin temāŝā eyleyen
3. ışk mıdur haqqı mũŝā-veŝ temāŝā eyleyüp
sĩnesini ehl-i ıŝkuñ tũr-ı sĩnā eyleyen
- ışk mıdur bu beden kabrinde dil medfũn iken
tāze cān verüp mesĩhā gibi ihyā eyleyen
5. ışk mıdur eyleyüp alçaq ğoñũllerde qarār
nũh felekden **kādirĩ** kadrini a'lā eyleyen

1. **MY: 127^b.**

1 Bedenimin vadisinde kavga eden; kervan malını, aklı ve fikri yağmalayan aşk mıdır?

2 Gözümün aynasında her an görünen senin güzelliğindir; ey can gör, güzelliğini izleyen sensin.

3 Hz. Mûsâ gibi Hakk'ı seyredip, aşk ehlinin sinesini Tûr-ı Sînâ eyleyen aşk mıdır?

4 Gönül bu beden kabrinde gömülü iken, taze can verip onu Hz. İsa gibi diriltlen aşk mıdır?

5 Kâdirî, alçak gönüllerde durup da itibarını dokuz kat felekten daha yüce kılan aşk mıdır?

2.

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün
Muzârî -- + / - + - + / + - - + / - + -

1. leylî gibi çemende konup gül otağ ile
mecnûn yüreği gibi yanar lâle dâğ ile

hengâme-gîr olursa şurâhî 'aceb degül
kim néce pehlevânı başar bir ayâğ ile
3. pervâneler nemed géyüp envâr-ı hüsnüñi
dervîşler gibi dolanurlar çerâğ ile

dil tıflı gözleriyle düşüp baır-i eşküme
öğrendi şuda yüzmeği iki kabağ ile
5. kûyuñda **kâdirî**yi rakîb ile dër gören
bülbül çemende hem- nefes olur mı zâğ ile

² MY: 127^b.; PM: G. 6138 Kâdirî müderrisîn kısmındandır.; HHP: G. 518 Kâdirî Çelebi Sultân Bâyezid Hân zamânında müderrisîn tayifesinden idi. Defterdâr-zâde imiş.

(Zemin şiidir; nazire yazan şairler: Fiğânî, Emrî, Rahmî.)

¹ Gül, çimenlikte Leylâ/gece gibi otağıyla konaklarken, lale Mecnun yüreği misali dağ ile yanar.

² Nice pehlivanı bir kadeh/hile ile alt eden sürahinin hokkabaz olmasına şaşılmaz.

³ Pervaneler, dervişler gibi keçe giyip, meşale ile senin güzelliğinin nurunu tavaf ederler.

⁴ Gönül çocuğu gözleriyle gözyaşının denizine düşüp, iki kabak ile suda yüzmeği öğrendi.

⁵ Mahallende Kâdirî'yi rakiple birlikte gören, "Bülbül bahçede karga ile canciğer arkadaş mı olur?", der.

3.

Fe'ilātün (fā'ilātün) fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün (fe'ilān)

Remel + + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. sevdi biñ cān ile dil bir şanem-i mäh-veşi
ki ruḥı şem'ine pervâne kılpudur güneşi

kim ola berg-i güli nisbet édüp 'arızuña
şāh-ı iklīme berāber göre bir ḥār-keşi

3. elüm érmez kadeh-i vaşla dirīgā ki beni
yakdı yandurđı helāk étđi firākuñ 'aşaşı

dér gören la'l-i lebūñde şanemā beñlerüñi
zemzem üzre görünür bir nece tıfl-ı ḥabeşī

5. ḥasret-i būs u kēnār ile eger ölmez ise
bir kēnāra çıkarur **kādirī**yi gözi yaşı

³. **MY: 127^b;** **PM: G. 7492.;** **NM: G. 5156.**

(Necāti Beg'in *delü olma göricek nāz ile bir mähveşi/ saçı zencirine ey dil tolaşgör tolaş* matlalı gazeline naziredir.)

¹ Gönül, yanağının mumuna güneşin pervane olduğu, ay yüzlü put gibi bir güzeli bin can ile sevdi.

² Senin yanağınla gül yaprağını kıyaslayıp, dünyanın sultanı ile bir diken taşıyanı bir tutan kim olabilir?

³ Ayrılığının susuzluğu beni yakıp kavurup öyle helak etti ki, eyvahlar olsun vuslat kadehine elim ulaşmaz!

⁴ Ey put gibi güzel, lal taşı gibi dudağının çevresinde benlerini gören, "Zemzem üzerinde ne kadar çok Habeş çocuğu görünüyor!", der.

⁵ Öpüp kucaklamak hasreti ile eğer ölmezse, gözünün yaşı Kâdirî'yi bir kenara çıkarır/kurtarır.

4.

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün
Muzâri -- + / - + - + / + - - + / - + -

1. mecnûn ki vahş ü tayr aña dâ'im sipâh imiş
dîvâneler içinde 'aceb pâdişâh imiş

sevdâ-yı tâc ü taht ile ğavġaya düşme kim
devlet cihânda 'âşîka terk-i külâh imiş
3. kûh üzre ebr olup dün ü gün [nâleler] kılan
ferhâd sînesindeki dūd-ı siyâh imiş

âh oldı mûnisüm ğam-ı 'ışkuñla dōstum
'âlem mu'ayyen oldı bu yolda tebâh imiş
5. meyḥâne gūşesin felege vërme **kâdirî**
n'ola ḥarâb ise bir ulu bâr-gâh imiş

⁴. **MY: 128^a; PM: G. 3499.**

(Aḥmed Paşa'nın *ġamzeñ diler ki dilde belâ-yı siyâh imiş/ dünyâ meleklerine қаpuñ bûseġâh imiş* matlalı gazeline naziredir.)

- 1 Vahşi hayvanlar ve kuşların ona dâima asker olduğu Mecnun, divaneler içinde şaşırtıcı bir padişah imiş.
- 2 Âşîġa dünyada devlet, külâhını terk etmektir; taç ve taht sevdası ile kavgaya düşme.
- 3 Dağ üzerinde bulut olup gece gündüz inleyen, Ferhad'ın sinesindeki siyah duman imiş.
- 4 Sevgilim, senin aşkının gamıyla dostum âh oldu; anlaşıldı, bu yolda âlem perişan imiş.
- 5 Kâdirî, meyhane köşesini dünyalara bile verme; (şimdi) harap olsa ne çıkar, (bizim için) bir ulu saray imiş.

5.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. gözyaşı olup revân ol mehlikâyı karşılar
yügrişür eṭfâl şankim âşinâyı karşılar

kaşı yâyn dâmen-i zülfinde görüp murğ-ı dil
ğamzesinden kaçmaz ol tîr-i belâyı karşılar
3. râh-ı vaşluñdan haber-dâr olmağ-içün döstüm
biñ âhum her seher bād-ı şabâyı karşılar

'izzet édüp karşı var ey dil gam-ı dildâra kim
şehrine gelse ra'iyet pâdişâhı karşılar
5. durduğınca **kâdirî** küyuñda nâlân olmağa
itlerüñ ğavğâlar édüp ol gedâyı karşılar

5. **MY: 128^a.**

- 1 Sanki çocukların tanıdıkları birini koşuşup karşıladıkları gibi, gözyaşı da akıp o ay yüzlü güzeli karşılar.
- 2 Gönül kuşu (sevgilinin) kaşının yayını saçının ucunda görür, öldürücü bakışlarından kaçmaz; o bela okunu karşılar.
- 3 Dostum, binlerce ahım (sana) kavuşma yolundan haberdar olmak için her sabah tan yelini karşılar.
- 4 Ey gönül, şehrine gelen padişahı halkın karşıladığı gibi, sen de hürmet edip sevgilinin gamını karşıla.
- 5 Kâdirî senin mahallende durduğu müddetçe, (yalnız kalıp) inlemesin diye, mahallenin köpekleri kavgalar edip o köleyi karşılar.

6.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. başlamış bünyād ederken ibn-i āzer ka'beye
bir gönül yapmak demiş olur ber-ā-ber ka'beye

eşiğüñe gözlerüm müjgān-ı hūn-ālüdemo
nece sürsün kim ayak basmaz kebüter ka'beye
3. fitne-i devr-i kıyāmetdür koparma haṭṭuñı
korqaram kim baş çeküp qaşd ede kāfir ka'beye

eşiğinde sözlerüm gönlüñe ağır gelmesün
çün rakībā yük götürmekle varur ḥar ka'beye
5. **kâdirî**yi sa'y edüp yāruñ erişdür kūyına
ḥayr edüp varmak dilerseñ ey birāder ka'beye

6. **MY: 128^b;** **PM: G. 7095.;** **CN: G. 1116.**

(Necātî Beg'in *beñzedürken yār eşiğün ehl-i diller ka'beye/ başlamamış idi ibrahîm-i āzer ka'beye* matlalı gazeline naziredir.)

1. Âzer oğlu İbrahim (as) Kâbe'nin inşasına başlamışken, "Bir gönül yapmak, Kâbe'yi yapmakla bir oldu.", demiş.
2. Güvercin Kâbe'ye ayak basmazken, gözlerim kan bulaşmış kirpiklerimi senin eşiğine nasıl sürsün?
3. Âhir zaman fitnesi (olan) ayva tüylerini koparma; korkarım ki kafir, baş çekip Kâbe'ye zarar vermeye kalkar.
4. Ey rakip, eşiğinde sözlerim gönlüne ağır gelmesin; çünkü eşek, Kâbe'ye yük taşıyarak ulaşır.
5. Ey kardeşim, hayır yapıp Kâbe'ye ulaşmak dilersen, çabalayıp/sa'y edip Kâdirî'yi sevgilinin mahallesine ulaşır.

7.

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün
Muzârî -- + / - + - + / + - - + / - + -

1. sūzī ğamuñla ger kılām aḥvālūmi raqām
derḥāl odlara tūtüşalar levḥ ile qalem
- zehr-i firāk ile bilinür lezzet-i vaşl
ma'lūm olmaz elindeyken qadr-i cām-ı cem
3. dilden kēnār-ı çarḥa qalem çekdi āteşüm
el-ışku fi'l-ḳulūbi ke'n-nāri ale'l-alem
- sūzum seḥerde şem'-i şeb-efrūzduz benüm
mümteż olur nefes verécek bād-ı şubḥ-dem
5. senden ne gelse cānuma minnet görür gözüm
ger nāvek-i cefā ola ger ḥançer-i sitem
- ey dōst her nefesde eger **kādirī** gibi
biñ bī-nevā bu ğamdan ölürsé saña ne ğam

7.

MY: 128^b.

1

Eğer senin yakıcı ayrılığınla halimi yazıya döksem, kağıt ile kalem derhal ateşlere tutuşurlar.

2

Kavuşmanın tadı ayrılığın zehri ile bilinir, Cem'in kadehinin değeri eldeyken anlaşılmaz.

3

Ateşim, gökyüzünün kenarına gönülden kalem çekti/yazmaya başladı: Kalpteki aşk, bayrak üstündeki ateş gibidir (çok belirgindir).

4

Izıtırabım/Ateşim, seher vakti geceyi aydınlatan mumdur, tan yeli nefes verdiği muhteşem olur.

5

İster zulüm oku olsun, ister sitem hançeri; senden ne gelirse gelsin gözüme lütuf görünür.

6

Ey dost, eğer her nefeste Kâdirî gibi binlerce nasipsiz bu gamdan ölse de sen üzülme.

8.

Mef'ûlî fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün
Muzârî -- + / - + - + / + - - + / - + -

1. cāzū gözün ki sihr ile egmez cihāna baş
bozdu tılısm-ı 'aqlı édüp sırr-ı 'ışkı fāş
- meydān-ı hüsn içinde iki pehlevān gibi
ebrūların gör ki kōmuş bir birine baş
3. sevdā-yı hāme şaldı dil āşüfte 'āşıkı
bu hāl-i 'anberin ile ol zūlf-i müşg-pāş
- sīnemde cānı gibi gönül derd-i 'ıškuñı
pinhān éderdi kılmasa yaşum cihāna fāş
5. rahm eyle **kādirī**'ye ki ol bağrı başlınuñ
hecrūnde çeşme gibi gözinden ađdı yaş

-
8. **MY: 128^b.; PM: G. 3412 Kādirī Efendi müderris idi.**
(Zemin şiidir; kendisine nazire yazan şairler: Lāmī'ī, Zātī, Zātī, Hāyālī Bey, Hāyālī Bey, Helākī, Sebzī.)
- 1 Sihir ile dünyaya baş eğmeyen fitneci gözün, aşkın sırrını açığa çıkarıp aklın büyüsunü bozdu.
sırr PM: künc MY.
- 2 Güzellik meydanında başlarını birbirine dayamış iki pehlivan gibi (duran) kaşlarını gör.
- 3 Gönül, bu amber kokulu ben ve o misk saçan saç, perişan âşığı kalem/yazma sevdasına düşürdü.
- 4 Gözyaşım dünyaya duyurmasaydı, gönül senin aşkının derdini göğsünde canı gibi saklardı.
cānı PM: hāl MY.
- 5 (Sevgili), o kalbi yaralı Kādirī'ye acı; senin ayrılığında gözünden çeşme gibi yaş aktı.

9.

Mefā'īlün mefā'īlün fe'ūlün
 Hezec + --- / + --- / + ---

1. kaçan bir gönca-i ter bitse taze
 açar ağzın biñ bülbül niyāza
- kılıçlar ucına düşmezdi süsen
 uzatmasaydı dil sen serv-i nāza
3. kara zülfüñ-durur 'ömr-i dırāzum
 beni haq ergusre 'ömr-i dirāza
- nigārā turreñüñ hecrinde sīnem
 döğünmekden dönübdür tabl-bāza
5. yanalı 'ışık odına 'ud gibi
 düşübdür **qādirī** söz ile sāza

⁹ **MY: 129^a.; PM: G. 6805 Müderrisīn kısmındandır.; NM: G. 4601.**
 (Hafī'nin kaçan bir gönca-i ter bitse taze/ açar ağzını biñ bülbül niyāza matlalı gazeline naziredir.)

¹ Ne zaman yeni bir taze gonca açsa, binlerce bülbül ağzını açıp niyaza/şakımaya başlar.

² Zambak, sen nazlı selviye dil uzatmasaydı, kılıçlar ucuna düşmezdi/intihar etmezdi.

³ Benim uzun ömrüm, senin kara zülfündür; Allah beni uzun ömre kavuştursun.

⁴ Ey resim gibi güzel, göğsüm senin kaküllerinin ayrılığında, dövünmekten davlumbaza dönmüştür.

⁵ Kâdirî ud gibi aşk ateşine yandığından beri, söz ile saza düşmüştür.

10.

Fe'ilâtün (fâ'ilâtün) fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün (fe'ilân)

Remel + + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. géceler şubha degin şevkumu ey mâh saña
gün gibi rüşen éder meş'ale-i âh saña
- dilberâ zülf ü lebün yādına bir hırka ile
baña bir loğma yèter manşıb ile cāh saña
3. tütüşup yanar idüñ odlara pervâne gibi
söylesem derdümi ey murğ-ı sehergāh saña
- sālik-i rāh-ı 'adem ol kıoma görñlünde vücüd
tā hayāl-i leb-i cānān ola hem-rāh saña
5. **kâdirî** gam yeme kim bir gün ola toprağünü
kîmyā éde érişüp nazar-ı şāh saña

¹⁰ MY: 129^a.; PM: G. 198 Defterderdār-zāde idi müderris kısmındandır.; NM: G. 245.

(Necātî Beg'in *eşer étmez n'édelüm āh-ı sehergāh saña/ meger inşāf vère sevdiğüm allāh saña* matlalı gazeline naziredir.)

- 1 Ey ay gibi güzel, geceleri sabahlara kadar ahımın meşalesi, arzumu sana güneş gibi aşık eder.
- 2 Ey sevgili, senin saçının ve dudağının hatırına bana bir hırka ile bir lokma yeter; makam ve mevki senin (olsun).
- 3 Ey seher vaktinin kuşu/bülbül, derdimi sana söyleseydim pervane misali ateşlere tütüşup yanardın.
- 4 (Ey âşık), yokluk yolunun yolcusu ol, gönlünde varlık bırakma; öyle ki sevgilinin dudağının hayali sana yoldaş olsun.
- 5 Kâdirî kederlenme, gün gelir o sultanın lutfedici bakışı ulaşıp senin toprağını altın eder.

11.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. gül yüzine karşı etmesün 'ayb ol habīb
çün şeved hurrem gülistān ez-fiğān-ı 'andelīb
- izi tozına yüzüm sürmek n'içün ola ba'īd
çün ser-i insān-ı kāmīl-rā şeved devlet karīb
3. la'lüni şorup zenaḥdānuñda şād ederdi gam
bu ki mey-ḥvār olana lezzetlūdür gāyet de sīb
- n'içün etmezsin ḥazer āhumdan ey dilber benüm
kim dēmişlerdür eridür āheni āh-ı garīb
5. nece gitsün **kādirī** kapuñdan ey 'īsā- nefes
zülf-i kāfir-kīşüñ aşdı boynuna çün kim şalīb

¹¹. **PM: G. 790.; NM: G. 450.**

(Aḥmedī'nin 'ıškuñuñ odına düşdüm ḥālūmi şor ey ḥabīb/ derdmendem derdüme tīmār eyile ey ḥabīb matlalı gazeline naziredir.)

- 1 O sevgili gül yüzüne karşı ayıp etmesin, çünkü bülbülün feryadından gülistan yeşerir.
- 2 (Sevgilinin) izinin tozuna yüzümü sürmek niçin uzak olsun? Çünkü kamil insanın başı talihe/devlete yakın olur.
- 3 Sarhoş olana elmanın oldukça tatlı gelmesi gibi, gam da senin çenende dudağını sorup/emip mutlu olurdu.
- 4 Ey sevgili, "Garibin ahı demiri eritir.", dedikleri halde niçin benim ahımdan korkmazsın?
- 5 Ey İsa nefesli, merhametsiz saçın boynuna haç gibi astığı için, Kâdirî senin kapından nasıl uzaklaşsın?

12.

Mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün
 Hezec + --- / + --- / + ---

1. gözümden gitmedi ol serv-*kâmet*
 namâz-ı 'ışka édelden i*kâmet*
- dile vaşluñ ziyâfethânesinden
 tutar çeşm ü lebüñ bādām u şerbet
3. hayâl-i ha^{tt}-ı sebzüñ ey emîrüm
 yêter başumda 'unvân-ı siyâdet
- 'aceb mi harf harf êrerse ha^{tt}tuñ
 çün êrdi levh-i kur'an âyet âyet
5. ölürse **kâdirî** kûyuñda cānā
 işidenler dēyeler yeri cennet

¹². **PM: G. 1097 Müderrisîn kısmındandır.**
 (Hafî'nin *leb-i la'linden êtdükçe rivâyet/ şafâ bulur bu cān u dil be-ğâyet* matlalı gazeline naziredir.)

¹ Aşk namazına kalktığımdan beri o servi boylu gözümde gitmedi.
² Gözlerin ve dudakların sana kavuşmanın ziyafet evinden, gönlüme badem ve şerbet ikram ederler.
³ Ey emirim, başımda beylik unvanı olarak senin yeni bitmiş ayva tüylerinin hayali yeter.
⁴ Ayva tüylerinin harf harf yetişmesine şaşılmaz, zira Kuran levhası ayet ayet tamama ermiştir.
⁵ Ey sevgili, Kâdirî senin mahallende ölürse, duyanlar "Yeri cennet!", desinler.

13.

Mefā'īlün mefā'īlün fe'ūlün
Hezec + --- / + --- / + ---

1. benem 'ışk ehline 'ālemde üstād
ne mecnūndur benüm yanumda ferhād
- beķā-yı 'ömrüñ için her seher gül
açup eczā okur bülbüller evrād
3. bu fürkatden ben öldüm ey mu'allim
dahı kılmaz mısın ol servi āzād
- yöri ŝofī ki bir dem ŝoĥbetüñden
bu yıkık gönlümüz olmadı ābād
5. yèter cevrüm dèmiŝsin kâdirīye
elüñden hey vefāsuz dād ü feryād

¹³. PM: G. 1382.; NM: G. 791.

(Zemin ŝiirdir; nazire yazan ŝairler: 'Amrī, Ħayretī, Aĥmed Paŝa, ŝīrī, Sehī Bey, Sebzī, Zihnī, Zātī, Ħayretī, Ahdī, Bākī, Bākī, Helākī, Zuhūrī, Selmān-ı Kādī, Selmān-ı Kādī, Ħasan Çelebi, Sühāyī Bey, Riyāzī, Aĥmedī-i Selef, Sürürī, Cem Sulţān, Nizāmī, Me'ālī, Celīlī, ŝem'ī, Refīķī, Refīķī, Nazmī, Muĥibbī, Muĥibbī, Revānī.)

¹ Dünüyada aşk ehline üstat benim; benim yanumda ne Mecnun ne de Ferhad (üstat) deĝildir.

² (Sevgili), senin ömrünün devamı için her sabah gül cüzler açar, bülbüller dualar okur.

³ Ey hoca, ben bu ayrılıktan öldüm; daha o servi boyluyu azat etmeyecek misin?

⁴ Ey sofı yürü git, bu yıkık gönlümüz senin sohbetinden bir an olsun mamur olmadı/keyif almadı.

⁵ Hey vefasız, "Kâdirī'ye zulmüm yeter.", demiŝsin; senin elinden illallah!

14.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + - -

1. başum üzre âteş-i ğam tâbı tâc-ı zer yeter
dâğlar cismümde altunlu benek zîver yeter
- şâh-ı 'ışkâm minnetüm yokdur sipihr ü encüme
dûd-ı âhum eşk-i çeşmüm hayme vü leşker yeter
3. saña girde-bâliš-i zer-beft-i eflāk ü baña
kanlu yaşumla münakkaş seng-i hârâlar yeter
- sen döşen gülşende dîbâyı çemende lâleler
kûlhan-ı ğamda baña aḡkerlü ḡâkister yeter
5. n'eylerüz çarḡuñ hümâ-yı mihr-i zerrîn-bâlini
tıfl-ı dil dāmına murğ-ı âh-ı âteş-per yeter
- ḡayl-i miḡnetden ḡalâş olmağa el-ḡak **ḡâdirî**
ḡüşe-i mey-ḡâne ḡışn ü cām-ı mey miğfer yeter

14. **PM: G. 1543 Kâdirî-i müderris.**

(Zemin şiidir; nazire yazan şairler: Ḳadrî, Zâtî, Zâtî, Süzî, 'Avnî, Sürürî, Nazmî, Ḥiḡâbî, Nehârî, Şabâyî, Sehî Bey, Mu'îdî, Za'îfî, Şıfâtî, Nazmî, Selmân-ı Ḳâdî, Derünî, Râzî, Râzî, Nâşır, Lâmi'î, Niḡâbî, Âhî, Kâtib Sinânî, Ferdî, Muḡıbbî, Şıfâtî.)

- 1 (Sevgili), başımın üzerinde gam ateşinin harareti altın taç (olarak) yeter; bedenimdeki yanıklar da altın benekli kaftan (olarak) yeter.
- 2 Aşk padişahıyım, gökyüzüne ve yıldızlara minnetim yoktur; ahımın dumanı çadır, gözümün yaşı da asker (olarak) yeter.
- 3 Sana (üzerine) feleklerin altın işlemeli yuvarlak yastığı, bana kanlı yaşımla nakışlı mermerler yeter.
- 4 Çimenlikte laleler, gül bahçesinde sen ipek kumaşı döşen(in); bana gam külhanında korlu kül yeter.
- 5 Feleğin altın kanatlı güneş hümasını ne yapalım? Gönül çocuğunun tuzağına altın kanatlı ah kuşu yeter.
- 6 Kâdirî, keder askerinden kurtulmak için, doğrusu meyhane köşesi kale, şarap kadehi de miğfer (olarak) yeter.

15.

Mef'ülü fā'ilätü mefā'ilü fā'ilün
Muzārī -- + / - + - + / + - - + / - + -

1. mihr-i ruḥuñla ten ki yoluñda türāb olur
her zerresi kemāle érer āfitāb olur
- miḥnet risālesin ki yazar yüzüme yaşum
ḥün-ı dil ile yer yer aña faşl u bāb olur
3. seng-i belā ki sīne-i ḥününüme érer
rengīn lebūñ ḥayālī ile la'l-i nāb olur
- sūz-ı derūn şu deñlü ṭurur dilde kim anuñ
tīrūñ érüşse sīneme peykānu āb olur
5. dil ḥānesinde olalı mihmān ḥayāl-i yār
gözüm kabağı ṭoṭolu rengīn şarāb olur
- şeh bāyezīd eşigine yüz sür ki **kādirī**
yüzün süren eşigine gerdün-cenāb olur

¹⁵ **PM: G. 1766 Kādirī Sultān Bāyezīd Ḥān 'aşrında müderris idi.; NM: G. 1729.**
(Zemin şiirdir; nazire yazan şairler: Revānī, Sücūdī, Mesīḥī, Mesīḥī, Zātī, Zātī,
Sürūrī, Aḥmedī-i Selef, Şevķī-i Selef, Tāci-zāde Ca'fer Çelebi, Aşık Çelebi,
Nazmī.)

1 Senin yanağının güneşi ile yolunda toprak olan bedeninin her zerresi yükselir/yücelir, güneş olur.

2 Eziyet risalesini yüzüme yazan gözyaşım, gönül kanı ile yer yer o risaleye bölüm ve fasıl olur.

3 Kanlı göğsüme isabet eden bela taşı, senin renkli dudağının hayali ile saf lal taşı/şarap olur.

4 İçindeki yangın gönülde öyle bir hale gelmiştir ki, senin okun göğsüme ulaşsa onun temreni (erir), su olur.

5 Sevgilinin hayali gönül evinde misafir olduğundan beri, gözümün kabağı ağzına kadar renkli şarapla doldu.

6 Kādirī, eşigine yüzünü sürenin gökyüzü kadar yüceldiği Sultan Bāyezid'in eşigine yüzünü sür.

16.

Fe'ilâtün (fâ'ilâtün) fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün (fe'ilân)

Remel + + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. kaçan ol sîm-beden nâz ile geyse qaralar
şanuram ebr-i siyeh yüzini mâhuñ qaralar

dilberâ hâl ü haţuñ uyıkuda gelse gözüme
görürem ol gece düşümde ser-â-ser qaralar
3. dil-i mecrûhumı kôrķutmaq için ol qaşı yâ
müje oqları ile her dem éder yayqaralar

nâz hınnâsı ile destini rengîn édüben
hûblar kanuma el-ħaķ ne için el qaralar
5. **kâdirî** 'arız-ı yâr eyledi ılğar haţı
şanasın muşra hemân yüriyiş étdi qaralar

-
- ^{16.} **PM: G. 1961 Kâdirî Sulţân Bâyezîd zamânında müderris idi.; NM: G. 1427.**
(Zemin şiirdir; nazire yazan şairler: Mu'îdî, Tâli'î, Derûnî, Rûhî, Gedâyî, Yetîm
'Ali Çelebi, Naẓmî, Naẓmî, Mihrî Hâţûn.)
- 1 O gümüş bedenli güzel ne zaman naz ile karalar giyinse, kara bir bulut ayın yüzünü karalıyor zannedirim.
 - 2 Ey sevgili, benim ve ayva tüylerin uyku (vakti) göz(ümün önüne) gelse, o gece rüyamda baştan başa karalar görürüm.
 - 3 O yay kaşlı güzel yaralı gönlümü korkutmak için, kirpik okları ile her zaman yaygara çıkarır.
 - 4 Doğrusu güzeller naz kınası ile ellerini renklendirip, kanıma neden ellerini batırırlar (bilmiyorum).
 - 5 Kâdirî, sevgilinin ayva tüyleri onun yanağına hücum etti; karalar giymiş süvariler/kara birlikleri hemen Mısır'a doğru yürüyüşe başladı zannedersin.

17.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. çeşme-i çeşmüm kenârında hayâl-i kıdd-i yâr
bir nihâl-i tâzedür bağlanmış eţrâfında hâr
- cānumı odlara yandurdu hayâl-i zülf-i dōst
dökdi yüzüm şuyunu toprağa çeşm-i eşk-bâr
3. dil görüp çâh-ı zenaĥdānuñda ĥaţtuñdan eşer
dedi kim ol mūr kılmış âşiyānında qarâr
- cān u dil sīnemde sensüz nece ārām eylesün
yâr için āsān olur 'ışk ehline terk-i diyâr
5. göz yaşından **kâdirî** ol ĥāk-i pâyı şakla kim
bir şehūñ atı ayağından kalupdur yâdigâr

¹⁷. **PM: G. 2000.; NM: G. 904.**

(Ĥafî'nin *tâ çemen şahnın cemâli 'aksi kıldı lāle-zâr/ gül ruĥından şermsâr oldı ĥadinden lāle-zâr* matlalı gazeline naziredir.)

- 1 Gözlerimin çeşmesinin kenarında sevgilinin boyunun hayali, etrafını dikenlerin sardığı taze bir fidandır.
- 2 Sevgilinin saçının hayali canımı ateşlere yaktı, yaş saçan gözüm yüzümün suyunu toprağa döktü.
- 3 Gönül, çene çukurumda senin ayva tüylerinden bir işaret görüp, "O karınca, yuvasında kalmış.", dedi.
- 4 Aşk ehline sevgili için memleketini terk etmek kolay gelir, can ve gönül göğsümde sensiz nasıl dursunlar?
- 5 Kâdirî, bir sultanın atının ayağından yadigar kalan o ayak toprağını gözyaşından sakın.

18.

Mef'ülü mefâ'ilün mef'ülü mefâ'ilün
Hezec -- + / + --- / -- + / + ---

1. tã ravza-i hüsñ içre haddüñ semen olmuştur
eṭrâfî gül ü lãle hem yâsemen olmuştur
- her kãleb-i fersüde me'vã-yı hayãlüñdür
rüh-ı dil-i âşüfte sen cãna ten olmuştur
3. sen yûsuf-ı hûbãnuñ düşeli firãkına
ya'kûb-ı dile 'ãlem beytü'l-hãzen olmuştur
- haṭṭuñı gider cãnã n'eyler ruḥuñ üstinde
rûma 'arabî gãlib olmaḵ neden olmuştur
5. hüsñüñi görüp yûsuf tañ mı dër ise aḥsen
hulḵuñ çü hüseyñidür luṭfuñ ḥâsen olmuştur
- ger gitmez ise cãnã 'ıṣḵuñ ne 'aceb dilden
müṣkil-durur ayrılmaḵ çün kim vaṭen olmuştur

-
18. **PM: G. 2313 Kâdirî Sulṭãn Bãyezîd zamãnında idi.; NM: G. 1678.**
(Şeyḥî'nin tã boyuñ ile bûyuñ sero ü semen olmuştur/ uş eşk-i revãnumdan çevrem
çemen olmuştur matlalı gazeline naziredir.)
- 1 Güzellik bahçesi içinde senin yanağın öyle yasemin olmuştur (ki), etrafı hep
gül, lale ve (diğer) yaseminlerle dolmuştur.
- 2 Yıpranmış her beden, senin hayalinin meskenidir; perişan gönlün ruhu sen
cana beden olmuştur.
- 3 Sen güzeller Yusuf'unun ayrılığına düştüğünden beri, dünya gönül Yakub'una
hüzünler evi olmuştur.
- 4 Ey sevgili, ayva tüylerini yanağının üzerinden kaldır, orada ne işi var? Rum
memleketine Arap neden galip olmuştur?
- 5 Hz. Yusuf senin güzelliğini görüp "Çok güzel!", dese şaşılmaz; zira yaratılışın
Hüseyin güzelliğinin Hasan olmuştur.
- 6 Ey can, eğer aşkın gönlüden gitmezse şaşılmaz; zira ona vatan olmuştur,
ayrılmak zordur.

7. derdüñden ölüñ raħm et bu **ķādirī**ye dedüm
dedi daħı ölmez mi çokdan kefen olmuşdur

19.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
Remel - + -- / - + -- / - + -- / - + -

1. intizār ile reh-i kūyında çıkdı cānumuz
hānesinden āh kim çıkmaz daħı cānānumuz
- dil berāt-ı 'ıŝķ-ı hūbān idi ĥayfā vāh kim
yavı kıldıķ bilmedin mazmūnını sulţānumuz
3. gerden-i sīmīne ŝalma zūlf-i 'anber-bāruñı
pādişāhum düşmesün boynuña luţf et ķanumuz
- yèdügümüz hūn-ı dil içdügümüz hūn-ı ciğer
h'vāna ģarķ olursın ey dil bekler iseñ yanumuz
5. ruħları vaşfında bir turvanda güldür **ķādirī**
öpüben yüze sürerlerse n'ola dīvānumuz

⁷ "Bu Kâdirî senin derdinden ölür, ona acı.", dedim; "Kefeni çoktan hazırlanmıştır, daha ölmez mi!", dedi.

¹⁹ **PM: G. 3272 Kâdirî müderris kısmından idi.**
(Zemin şiirdir; nazire yazan şairler: Zātî, Muħibbî, Muħibbî, Ĥayālî Bey, Şābirî, Fazlî, Naşūhî, Cinānî.)

¹ Sevgilinin mahallesinin yolunda beklemekten canımız çıktı, ah sevgilimiz daha evinden çıkmıyor.

² Gönül, güzellerin aşk beratı olan sultanımızın mazmununu bilmeden kaybettik, eyvahlar olsun!

³ Amber saçan saçlarını gümüş gerdanın üzerine salma; padişahım, lutfet de kanımız boynuna düşmesin.

⁴ Yediğimiz yürek kanı, içtiğimiz ciğer kanı; ey gönül, yanımızda beklersen ziyafete doyarsın.

⁵ Kâdirî, divanımız sevgilinin yanaklarını anlatan turfanda bir güldür; onu öpüp yüzlerine sürerlerse şaşılmaz.

20.

Mef'ûlî mefâ'ilün fe'ûlîün
Hezec -- + / + - + - / + - -

1. cānā ğam-ı 'ışk cāne ŝıĝmaz
cān 'ıŝkuñla cihāne ŝıĝmaz
- gel koynuma gir bahāneyi қо
vuŝlat demine bahāne ŝıĝmaz
3. қаŝuñdan eder müjeñ tecāvüz
bir tır-durur kemāne ŝıĝmaz
- 'uŝŝāk ıŝırŝa barmaĝını
kandan daĝı ol dehāna ŝıĝmaz
5. yoluñda bu **kâdirî**ye ölmek
az nesnedür ad u sāna ŝıĝmaz

20.

CN: G. 438.

(Aĥmed Paşa'nın *rāz-ı dehenüñ beyāna ŝıĝmaz/ yolı yolı ne beyān gümāna ŝıĝmaz* matlalı gazeline naziredir.)

1

Ey can, aşkın gamı cana ŝıĝmaz; can, aşkınla dünyaya ŝıĝmaz.

2

Bahaneyi bırak, gel koynuma gir, kavuşma gününe bahane yakışmaz.

3

Kaşının ötesine geçen kirpiğin, yaya ŝıĝmayan bir oktur.

4

Âşıklar parmaklarını ısırса, o ağza kandan başka bir şey ŝıĝmaz.

5

Bu Kâdirî'ye senin yolunda ölmek, anlatılması onun şanına yakışmayan küçük bir iştir.

21.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + -

1. *ḳāmetüñ vaşfın édelden istimā^c*
 sebzde serv-i sehî eyler semā^c
- görmedin mecnûn seni ey mäh-rû
 vaşf-ı zülfüñ kim ki étse istimā^c
3. *ağlasam riḫlet deminde n'ola çün*
 mātem olur 'aşıḳa rûz-ı vedā^c
- şaḳla her elden metā^c-ı ḫüsünüñi
 kim düşer ellense ḳıymetden metā^c
5. **ḳādirî** *vaşf-ı dehān-ı yāri ḳo*
 çünki yokdur sırr-ı ḡayba itḫilā^c

21.

HHP: G. 64.

(Ahmed Paşa'nın *görmedin cân terkin eyler bî-nizā' / vaşf-ı ḫüsünüñi kim étse istimā^c* matlalı gazeline naziredir.)

1

Bahçedeki endamlı servi, senin boyunun özelliklerini duyduğundan beri rakediyor.

2

Ey ay yüzlü güzel, kim senin saçlarının özelliklerini duysa, (daha) görmeden çilgına döner.

3

Ayrılık günü aşığı matem olduğu için, sefer/ölüm zamanında ağlasam şaşılmaz.

4

Varlık dokunuldukça değerden düşeceğinden, güzelliğinin servetini her elden/şeyden sakla!

5

Kâdirî, sevgilinin ağzının özelliklerini (anlatmayı) bırak; çünkü gözle görülemeyen şeylerin sırları bilinmez.

22.

Mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün
 Hezec + --- / + --- / + ---

1. kõmadı gül yüzüñ glzāra revnaķ
 lebüñden ķan yudar cām-ı muravvaķ
- iki yay aşdı ol şayyād-ı hn-rīz
 şikāristān-ı hüsn iķre mu'allāķ
3. şāķalını ḥasduñ yolagör kim
 toñuzdan aşşıdur bir kıl kõparmaķ
- beni öldür gözüñ fetvā vērürse
 acımaz şer' kaķ' etdügi barmaķ
5. demidr **kādirī**ye kıl vefālar
 yēter cevri ile cānın odlara yaķ

^{22.} **PM: G. 4049.; NM: G. 2359.; CN: G. 713.**

(Hilālī'nin *şācuña şāne kimdür başa barmaķ/ki řarrār ile güçdür başa varmaķ* matlalı gazeline naziredir.)

- ¹ Gl yüzün gl bahķesine parlaklık bırakmadı, tortusuz şarap kadehi dudağından kan yutar.
- ² O kan dökücü avcı, güzelliğın av yerinde sallanan iki yay astı.
- ³ Haset edenin sakalını yoladır, domuzdan bir kıl koparmak kardır.
- ⁴ Gzn fetva verirse beni öldür, şeriatın kestiğı parmak acımaz.
- ⁵ Kādirī'ye vefa göstermenin zamanıdır, eziyetle canını ateşlere yaktığın yeter!

23.

Mef'ülü fā'ilätü mefā'ilü fā'ilün
Muzārī -- + / - + - + / + - - + / - + -

1. 'arz eyleyli mekteb-i hüsnün kitāb-ı haqq
gelmez cihān şahāifi dil çeşmine varağ
- tahrīr-i vaşf-ı la'lüñe etse kalem şürü'
lezzetden eyler iki zebānu iki şaqq
3. şimdi kitāb-ı cevri ü cefādan sebağ dedi
etme dile vefā vü tezekkür *li-mā sebağ*
- tīr-i müjeñ ki sehm-i sa'ādet-nişāndur
her bī-nişāna etme 'aḫ *keyfe me't-tefağ*
5. rikḫatde müy-ı zülfüñe beñzer pül-i sırāt
vā'iz egerçi dēr anı kıldan daḫı arağ
- bu fenn-i 'ışkı eyledi teşhīr **kādīrī**
'arz eyleyli mekteb-i hüsnün kitāb-ı haqq

²³. **HK: G. 1164 Kādīrī veled-i defterdār-ı 'İsā.**
(Şa'dī'nin *hüsnüñ güli kitābı açılmış varağ/ cān bülbülü şabādan oğurdı sebağ sebağ* matlalı gazeline naziredir.)

¹ Doğruluk kitabı/Kur'ân-ı Kerim senin güzelliğinin usulünü bildirdiğinden beri, dünyanın (bütün) sayfaları gönül gözüne bir yaprak kadar görünmez.

² Senin dudağının özelliklerinin kitabını kalem yazmaya başlasa, tadından iki dili de ikiye ayırılır.

³ "Şimdi ders, eziyet ve sıkıntı kitabından.", dedi; niçin gönle dostluk ve vefadan ders yapmazsın?

⁴ Kirpiğinin oku saadet nişanının hissesidir, (onu) her nişansıza/tuğrasıza/beratsıza rastgele dağıttı.

⁵ Her ne kadar vaiz onun için kıldan daha ince dese de, sırat köprüsü incelikte senin saçının bir kılına benzer. (Şair *zayıf, çelimsiz, ince* anlamlarına gelen *arığ* kelimesini, kafiye gereği *arağ* olarak kullanmış olmalı.)

⁶ Doğruluk kitabı/Kur'ân-ı Kerim senin güzelliğinin usulünü bildirdiğinden beri, Kādīrī bu aşk ilmini ele geçirdi.

24.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. hem-dem olduğca ben ol dildāra artar ḥasretüm
fürqate bu derd ile kalmadı hergiz kıdretüm
- nāzuñı az eyle öldürdüñ bu ben dil-ḥasteyi
ay efendüm a benüm çok sevdüğüm a devletüm
3. cevr eliyle inledüp her demde cān evtārını
kime feryād edeyin çeng oldı gamdan kāmētüm
- dūd-ı āhum sāyesinde mülk-i gam sulṭānyam
pādişāh etdi beni zıll-i hümā-yı himmetüm
5. **kâdirî** ol sözde süz olmaz ki olmaz ḥasb-i hāl
ehl-i hāl añlar benüm derd-i derün-ı hāletüm

²⁴. **PM: G. 5075 Kâdirî-i müderris.; NM: G. 2978.; CN: G. 895.**

(Aṭāyî'nin gözlerüm nûrî vü 'ömrüm ḥāşılı vü devletüm/ saña kul olmağ yeter
dünyâda şāhum 'izzetüm matlalı gazeline naziredir.)

- 1 Yanında olduğum halde benim o sevgiliye hasretim artar, böyle bir dert var iken ayrılığa asla gücüm kalmadı.
- 2 Ay efendim, a benim çok sevdiğim, a saadetim; az naz yap, bu yaralı gönüllü beni öldürdün!
- 3 Boyum gamdan (ikiye bükülüp) çeng oldu, her anda eziyet eliyle can tellerini inletip kime feryat edeyim?
- 4 Ahımın dumanı sayesinde gam ülkesinin sultanı oldum, gayretim hūmasının gölgesi beni padişah yaptı.
- 5 Kâdirî, yakıcılık olmayan sözde muhabbet olmaz; hal ehli olanlar benim halimin derinliklerinin derdini anlar.

25.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. olmasun dërseñ saña hem-dem ğam-ı devr-i zamān
gülşen içre dāimā nūş ét şarāb-ı ergāvān
- zāhidā dërsin ki girmez cennete kıan eyleyen
yā n'eçün tütmuş yüzinde çeşm-i hūn-rīzi mekān
3. aşılı ş'ol küfr-i zülfüñ ka'be yüzinde şalīb
oldı mü'minler perīşān eyleyüp dün gün fiğān
- zülf-i kāfir-kīşüñ ey cān şöyle zālim oldı kim
gördüğince bend eder mü'minlere vërmez emān
5. ey kemān-ebürü hadeng urduķça ğamzeñ bağruma
kādīrīnün gözleri yaşı olur tıpdolu kıan

25.

NM: G. 3390.

(‘Ulvī'nin *tutdı çün dil murğı zülfüñün hamunda aşıyān/ bu hüma-yı devlete ‘arş olsa tañ mı aşıyān* matlalı gazeline naziredir.)

1

Talihin gamı sana canciğer arkadaş olmasın dersin, gül bahçesi içinde durmadan erguvan şarabı iç.

2

Ey sofı, kan dökenin cennete girmeyeceğini söylersin; peki (sevgilinin) yüzünde kan dökücü gözü neden mesken tutmuş?

3

Saçının karası/küfrü Kâbe yüzünde put gibi asılı duruyor, müminler gece gündüz feryat edip perişan oldular.

4

Ey can, dinsiz saçın öylesine zalim oldu ki, müminleri görür görmez yakalar, onlara göz açtırmaz.

5

Ey keman kaşlı, öldürücü bakışın bağırıma ok attıkça, Kâdirî'nin gözyaşları tamamen kanla dolmuştur.

26.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. hikmeti gör kim rakîbüñ bakmayup dermânına
haste-dil içdi şarâb-ı derdi şihhat cânına

göreyin kanlara ğark olsun rakîb-i kec-nihâd
dilberüñ hançer gibi her dem dağulur yanına
3. geçmez olmuşdur metâ'-ı ğamzesi dilberlerüñ
geçeli ey h^vâce sen hüsn ü behâ dükkânına

cân vērür dīvâne dil hecrüñde cânâ ölmege
meyl eder elbette her 'âkil işüñ âsânına
5. **kâdirî** seyr ü sülük ile varılmaz menzile
gidelüm küy-ı harâbâta ayak dükkânına

²⁶. **PM: G. 6319.**

(Necâî Beg'in *tañ mı cân vërse kişi bir sevdügi cânânına/ şimdi mi kıydı begüm 'âşık olanlar cânına* matlalı gazeline naziredir.)

- 1 Şu hikmete bak ki hasta gönül rakibin sunduğu dermana bakmayıp kendi dert şerbetini içti, canına değsin!
- 2 Sevgilinin yanına her an hançer gibi takılan kötü yaratılışlı rakip, göreyim kanlara ğark olsun!
- 3 Ey tüccar, sen güzellik ve kıymet dükkânına geçtiğinden beri, gönül çelenlerin gamzelerinin sermayesi geçmez olmuştur.
- 4 Ey can, elbette aklı olan herkesin işin kolayına kaçtığı gibi, senin ayrılığında da deli gönül ölmeye can atar.
- 5 Kâdirî, varılacak yere manevi yolculukla ulaşılmaz; (hadi) eğlence mahallesine, şarap dükkânına gidelim.

27.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. bāgbān beñzer kaç ü ruhsāruñı yād eyledi
vāz geldi bāğdan servini āzād eyledi

hasretüñden her gece kaç oldu bağı goncanuñ
gül diken yaşıandı bülbül āh u feryād eyledi
3. öldürem yarın demiş dil nece feryād etmesün
kim yine ol 'ahde çürmaz yarını yād eyledi

ey gözüm nürü ırakdan āşinālık gösterüp
gül gibi geldi gamuñ bu gönümü şād eyledi
5. bend edüp zencir-i zülfüñ **kaçdirinüñ** boynuna
āh kim ol gamzeyi huñ-riz cellād eyledi

Kaynakça

- AYVERDİ, İlhan (2006), *Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük A-G*, (1.C), İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- AYVERDİ, İlhan (2006), *Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük H-N*, (2. C), İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

-
- ²⁷. **PM: G. 7698 Kâdirî müderris kısmındandır.; NM: G. 4982.; CN: G. 1227.**
(Zemin şiiirdir; nazire yazan şairler: Āhî, Sürürî, Celîlî, Me'ālî, İshāk Çelebi, Şubhî.)
- 1 Öyle görünüyor ki bahçıvan senin boy ve yüzünü gördü, bahçeden vazgeçti, servisini bırakıverdi.
 - 2 Goncanın bağı sana olan hasretinden her gece kaç oldu, gül dikene yaslandı, bülbül ah edip inledi.
 - 3 "Yarın öldüreyim.", demiş; o sözünde durmayan güzel yine yarından bahsetti, gönül nasıl feryat etmesin?
 - 4 Ey gözümün nuru, gamın uzaktan yakınlık gösterip gül gibi geldi, bu gönümü sevindirdi.
 - 5 (Sevgili), Kâdirî'nin boynuna saçının zincirini bağlayıp, ah o öldürücü bakışını kanlı bir cellat eyledi.

- AYVERDİ, İlhan (2006), *Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük O-Z*, (3. C), İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- CANIM, Rıdvan (2018), *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ (e kitap)*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kültür Eserleri Dizisi-604. (Erişim Tarihi: 06.02.2020)
- GIYNAŞ, Kamil Ali (1017), *Pervâne Bey Mecmuası (e kitap)*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kültür Eserleri Dizisi-447. (Erişim Tarihi: 28.01.2020)
- GÜMÜŞ, Ahmet Kemal (2019), *Câmi'u'n-Nezâ'ir (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler T 2955) İnceleme, Metin, Çeviri*, İstanbul: (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- İPEKTEN, Haluk (1994), *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul: Dergâh Yayınları: 152, İnceleme Dizisi: 21.
- İPEKTEN, Haluk, Günay Kut, Mustafa İsen, Hüseyin Ayan, Turgut Karabey, (2017), *Heşt Bilişt (e kitap)*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kültür Eserleri Dizisi-527. (Erişim Tarihi: 11.02.2020)
- İSEN, Mustafa (2017), *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım (e kitap)*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kültür Eserleri Dizisi-545. (Erişim Tarihi: 08.02.2020)
- KÖKSAL, M. Fatih (2017), *Edirneli Nazmî Mecma'ü'n-Nezâ'ir (e kitap)*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kültür Eserleri Dizisi-517. (Erişim Tarihi: 17.02.2020)
- MORKOÇ, Yasemin Ertek (2003), *Eğridirli Hacı Kemal'in Câmiü'n-Nezâ'ir'i (Metin ve Mecmua Geleneği Üzerine Bir İnceleme)*, İzmir: (Basılmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SAMANCI, Metin (2013), *Mecmû'a-i Nezâ'ir (vr. 150^b-250^a) (Süleymaniye Kütüphanesi H. Hüsnü Paşa 1031) İnceleme-Tenkitletli Metin*, İstanbul: (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- SUNGURHAN, Aysun (2017a), *Beyânî Tezkiresi (Tezkiretü'ş-Şu'arâ) (e kitap)*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kültür Eserleri Dizisi-467. (Erişim Tarihi: 02.02.2020)

- SUNGURHAN, Aysun (2017b), *Tezkiretü'ş-şu'arâ (e kitap)*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kültür Eserleri Dizisi-546. (Erişim Tarihi: 03.02.2020)
- TULUM, Mertol (2011), *XVII. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AKALIN, Şükrü Hâluk vd., *Türkçe Sözlük*, (2011), 11. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8855/4.